

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**MUNKAERŐ-PIACI HELYZETKÉP DERECSKE JÁRÁS TERÜLETÉN ÉLŐ
FIATALOK KÖRÉBEN
A PREKARIÁTUS ÚJ JELENSÉGEINEK VIZSGÁLATA**

Szabó Fanni

Témavezető:

Dr. Rőfi Mónika, PhD

DEBRECENI EGYETEM

Kerpely Kálmán Doktori Iskola

Debrecen

2017

1. A témaválasztás indoklása

Hazai és Nemzetközi viszonylatban is kiemelt jelentőségű a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének és lehetőségeinek vizsgálata, valamint az ezzel együtt járó foglalkoztatottság és munkanélküliség alakulásának figyelemmel kísérése.

Hazánkat területi megosztottság jellemzi, mely befolyásolja az elhelyezkedés és a sikeres munkaerő-piaci szereplés lehetőségét. A centrum-periféria fogalompár nemcsak nagyobb kiterjedésű területek viszonyában értelmezhető, hanem szűkebb körben, kistérségi viszonylatban is. Lokális centrum-periféria kialakulása a rendszerváltás időszakában még tovább erősödött (*Nemes Nagy 1998, 2009; Pénzes 2014*). A kistérségi, települési és településfejlesztési szintek nagyban eltérhetnek a nagy régiók átlagától, így fontos és kiemelt a lokális, kisebb lélegzetvételű területekre is koncentrálni mind elemzés, mind felzárkózás szempontjából (*Baranyi, 2013; Pénzes, 2014*).

A munkaerő-piaci folyamatok kedvezőtlenebbé válásával párhuzamosan súlyosbodott a fiatalok helyzete is, mely napjainkra olyan mértéket öltött, hogy orvoslása sokrétű beavatkozást igényel (*Gere, 2001; KSH, 2005, 2007, 2011; Csoba, 2010*). Nemzetközi viszonylatokban a hazai ifjúsági korcsoport foglalkoztatottsága messze elmarad az európai uniós átlagoktól (*Berde-Petró, 2000; KSH, 2005, 2007, 2011, 2014; Artner 2013; Matheika, 2013; Szanyi F. 2013*), a munkanélküliségi ráta emelkedésének vagyunk szemtanúi a fiatalok körében 2005 óta (*Matheika, 2013; Szepesi, 2013*). Magyarországon a rendszerváltástól kezdődően változott meg gyökeresen a munkaerőpiac szerkezete és működése, melynek okai közé sorolhatóak a gazdasági válság, a szerkezeti és hatékonysági problémák, a technológiai lemaradás és tőkehiány, valamint az új piaci viszonyok kialakulása is (*Laki, 2002; Szepesi, 2013; KSH, 2011, 2014*).

Megfigyelhető a fiatal korosztályt egyre inkább sújtó bizonytalanság, a fiatalok körében elterjedőben van a prekariátus jelenség, melynek vizsgálata hozzásegít a fiatalok elhelyezkedési esélyeinek és lehetőségeinek mélyebb megértéséhez (*Castel 1998; Szépe 2012; Standing 2012; Artner, 2013*).

A fiatalok munkaerő-piaci pozícióját meghatározza a társadalmi státuszuk, melynek hátterében az iskolai végzettség áll, mint az egyik legnagyobb befolyással bíró tényező. Mind gazdasági, mind szociális szempontból kiemelt jelentőségű a fiatalok szakmai felkészültsége és az iskolában elsajátított ismeretek összhangba állítása a piaci igényekkel (*KSH, 2011*). A tudásalapú gazdaság hozzájárul a versenyképesség

növeléséhez, melynek egyik feltétele az iskolai végzettségek általános emelkedése. Elmondható, hogy az iskolai végzettség az egyik legnagyobb hatással van a munkaerő-piaci sikeres elhelyezkedésre (Fazekas, 1997; Berde-Petró, 2000; Falusné, 2001; Laky, 2005; KSH, 2011; Csoba-Diebel, 2011).

A diplomával rendelkező fiatalok munkaerő-piaci esélyei egyértelműen kedvezőbb képet mutatnak, ám az esetleges munkanélküliségi időszak(ok) így sem kerülhetők el (Róbert, 2004; Gazsó, 2012; Szepesi, 2013).

A munkaerőpiac gyors változásaival a kompetenciák szerepe és megléte is felerősödik. Az egyes munkakörök betöltéséhez ma már sokszor nem elegendő a végzettség, különböző „skill”-ek meglétét is elvárják a munkaadók (Selmeczy 2005; Berde és tsai 2006; Comission 2008).

Kistérségi és települési szinten is érzékelhetővé váltak a munkanélküliségi és a foglalkoztatási ráták eltérő adatai, ezzel együtt nőttek a regionális különbségek is az évek során (Laki, 2002; Ifjúság2000; Laky, 2005). A kedvezőtlen, hátrányos helyzetű régiók esetében, mint amilyen az Észak-alföldi régió, magában foglalva Derecske járást is, még hangsúlyozottabb szerepet kap a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének és lehetőségeinek az elemzése.

2. A kutatás célja

Napjaink posztindusztriális társadalmában egyre nagyobb hangsúly tevődik a magasabb iskolai végzettségre, és az ezzel párhuzamos sikeres munkaerő-piaci szereplésre.

A disszertációban a szakirodalmi háttér elemzése után Derecske járás területén élő fiatalok munkaerő-piaci helyzetének és lehetőségeinek feltérképezésére és elemzésére vállalkozunk – regionális dimenzió és a prekariátus jelenségmentén. A területi egységet Derecske járás képezi, ezen belül is öt település (Derecske, Hosszúpályi, Sáránd, Konyár és Tépe), az itt lakó fiatalok alkotják az empirikus vizsgálat alapsokaságát. A kutatás adatait – melyre támaszkodva vizsgáljuk az általunk megfogalmazott hipotéziseket – a „*Rural Youth jobs*” *Facilitating the Integrition of Rural Youth on the Labour Market of Bihor – Hajdú-Bihar Euro-Region* HURO/1001/081/2.3.2 projekt kérdőíves vizsgálata adja. Az elemzés segítségével képet kapunk a térségben uralkodó munkaerő-piaci helyzetről, a fiatalok előtt álló lehetőségekről és akadályokról.

A regionális egyenlőtlenség hatásai nyomon követhetőek a vizsgált területen, így a nagyobb és a kisebb települések közötti munkaerő-piaci eltérések és lehetőségek vizsgálatára is vállalkozik a dolgozat a fiatalok válaszai alapján. A centrum-periféria

fogalompár értelmezhetősége egy kisebb földrajzi területen belül is lehetséges, mely segít a helyi egyenlőtlenségekre és azok megoldásaira történő koncentrálásban. A dolgozatban a járás határain belül kívánjuk elemezni, hogy felfedezhető-e, illetve kimutatható-e a centrum hatás a járás központja, Derecske és a többi, kisebb település között; gyakorol-e hatást a fiatalok helyzetére és munkaerő-piaci kilátásaira a centrum, s ha igen, akkor mely dimenziók mentén. A hazai településszerkezet az iskolai végzettséget erőteljesen befolyásolja (*Gazsó, 1999*), így a centrum-periféria hatást az iskolai végzettség tekintetében is vizsgáljuk.

A kérdőíves felmérés adatai alapján a résztvevők szocio-demográfiai háttérét, valamint az iskolai végzettségét, ezen belül is a magasan kvalifikált fiatalok válaszait külön is elemezzük. Arra a kérdésre is választ ad a dolgozat, hogy a diplomával rendelkező fiatalok lehetőségeinek tárháza mennyiben tér el az alacsonyabb iskolai végzettségűekétől, tudván, hogy a járás Debrecen és ezáltal a Debreceni Egyetem szoros vonzáskörzetébe tartozik.

A prekariátus fogalma egyre elterjedtebb hazánkban is, mely a fiatal korosztályt sújtja az egyik legnagyobb mértékben. A vizsgált területen élő fiatalok körében a prekariátus kimutatására vállalkozunk, mely nagyban hozzásegít a mai munkaerő-piaci viszonyok értelmezéséhez és megértéséhez.

Végezetül az itt élő fiatalok körében munkaerő-piaci klasztercsoportok kialakítását kíséreljük meg, mely segítségül szolgál a dolgozó fiatalok munkapiaci megjelenésük és elhelyezkedési szokásaik megismerésében.

3. Hipotézisek

A szakirodalmi feldolgozás és a kutatás adatai alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A területi egyenlőtlenség és a centrum-periféria viszonyrendszer értelmezhető és kimutatható szűkebb területi keretrendszerben is. Hipotézisünk szerint Derecske, mint a járás központja és egyben legnagyobb települése centrumként emelkedik ki a körülötte lévő kisebb települések közül, ezáltal jobb helyzetet és lehetőségeket teremt a fiatalok részére a munkaerő-piaci sikeres elhelyezkedéshez.
2. Azon fiatalok között, akik dolgoznak, hipotézisünk szerint az adatok alapján kimutatható a prekariátus megléte. A prekariátus a fiatalok körében egyre jellemzőbb és egyre nagyobb számban vannak jelen azon elemei, mint a projéktmunkák megléte, a határozott munkaszerződések megléte, a bizonytalan lét és munkapiaci elhelyezkedés.
3. Az iskolai végzettség nagyban meghatározza az ifjúság munkaerő-piaci lehetőségeit. Feltevésünk szerint a felsőoktatásban végzett fiatalok helyzete érezhetően pozitívabb, jobbak az esélyeik és a lehetőségeik, mint az alacsonyabban kvalifikált fiataloké, és ez a szubjektív munkaerő-piaci megítélésükben is megjelenik. Az iskolai végzettség mellett a kompetenciák megléte is nagyban szükséges a sikeres elhelyezkedéshez: a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők jobban tudatában vannak, hogy ezek a skillek jelentősen hozzájárulnak a sikerességhez.
4. A települések nagysága is befolyással van az ott élők iskolai végzettségére: vagyis minél nagyobb a település, annál magasabb a lakosság átlagos iskolai végzettsége.
5. Hipotézisünk szerint azon fiatalok körében, akik az empirikus vizsgálat idején dolgoztak, kimutatható a munkapiaci megjelenés formáit bemutató csoportosítás.

4. Az értekezés elméleti-módszertani alapjai és főbb eredményei

A kapott kutatási eredmények megalapozása érdekében áttekintettük a centrum-periféria fogalompár értelmezését és történeti alakulását, illetve a szűkebb területek esetében történő értelmezését (Nemes Nagy 1998, 2009; Péntes 2014). A téma szempontjából releváns kistérségi, illetve települési szintek nagyban eltérhetnek a nagyobb régiók átlagától, így mindenképpen érdemes a kisebb területi egységek elemzése is (Baranyi, 2013; Péntes, 2014). Kistérségi felosztásban a dolgozat területi lehatárolását a Derecske-Létavértesi kistérség, majd 2013. évtől Derecske járás adja. A 2007-es területfejlesztési kedvezményezett kistérségi felosztásban Derecske-Létavértesi kistérség a leghátrányosabb helyzetű térségek közé tartozott, ám az összetett számítások alapján nem szorult komplex fejlesztési programok bevezetésére. A 2014-es járási felosztásra készített területfejlesztési számítások alapján (próbaszámítás) szintén a fejlesztendő járások között szerepelt (Péntes, 2014). Megállapítható, hogy a vizsgált terület a hátrányos, fejlesztendő térségek közé tartozik, és az ezekre a területekre jellemző tulajdonságokkal – mint a magas munkanélküliség, alacsony foglalkoztatottság, alacsonyabb iskolai végzettség, a mezőgazdaság nagy szerepe – bír. Ezen tényezők nagyban befolyásolják az ott élő fiatalok elhelyezkedési esélyeit és munkaerő-piaci részvételüket.

A fiatalok esetében a prekariátus fogalmának értelmezhetőségét vizsgáltuk, mely alapján elmondható, hogy az elméleti keretrendszerben helyet kaphat a fiatalok munkavállalásával kapcsolatos változások és nehézségek elemzése során. A prekariátus fogalomból adódó létbizonytalanság igen összetett, hiszen az élet több területéről származó létbizonytalanságokat összesíti egy rendszerré. Az 1990-es évek után a foglalkoztatás bizonytalansága hatalmas problémává alakult, melyek napjainkban is megtalálható. Ezek alapján elmondható, hogy Magyarország esetében is beszélhetünk prekariátusról (Beszélgetés Ferge Zsuzsával, 2012).

Az európai prekariátus igen nagy részét maguk a fiatalok teszik ki, vagyis a prekaritást előidéző változások aránytalanul nagyobb mértékben sújtják a fiatal korosztályt: nagyobb arányban alkalmazzák őket például határozott idejű szerződéssel, vagy részmunkaidős, illetve gyakornoki munkaviszonyban, melyeket prekariátus foglalkoztatási formáknak tekinthetünk (Artner, 2013).

A nemzetközi és hazai folyamatok elemzése tükrében megvizsgáltuk az ifjúság helyzetét és munkaerő-piaci pozíciójukat. Megállapítottuk, hogy a fiatalok munkanélküliség és elhelyezkedésük nehézségei nem új keletűek (Laki, 2002; Gazsi-

Laki, 2004), a hazai viszonyokat nemzetközi kontextusban vizsgálva még inkább szembetűnő a magyarországi fiatalok kedvezőtlen helyzete (*Berde-Petró, 2000; KSH, 2005, 2007, 2011, 2015; Artner 2013; Matheika, 2013; Szanyi F. 2013*). 2005 előtti években a hazai 15-24 éves korosztály körében a munkanélküliségi ráta – az Eurostat adatai alapján – valamennyivel alacsonyabbnak bizonyult, mint az EU-27 átlaga, ám ez a tendencia megfordult 2005 után és emelkedni kezdett (*Matheika, 2013; Szepesi, 2013*).

Területi viszonylatban is mutatkoztak eltérések a kilencvenes években, melyek azóta is megmaradtak: a főváros és az ország nyugati térségeit kevésbé érintette a munkanélküliség, ellentétben az ország amúgy is periférikusabb, leszakadóban lévő keleti, északi és déli részeivel, ahol konzerválódott és tartóssá vált a munkanélküliség (*Laki, 2002*).

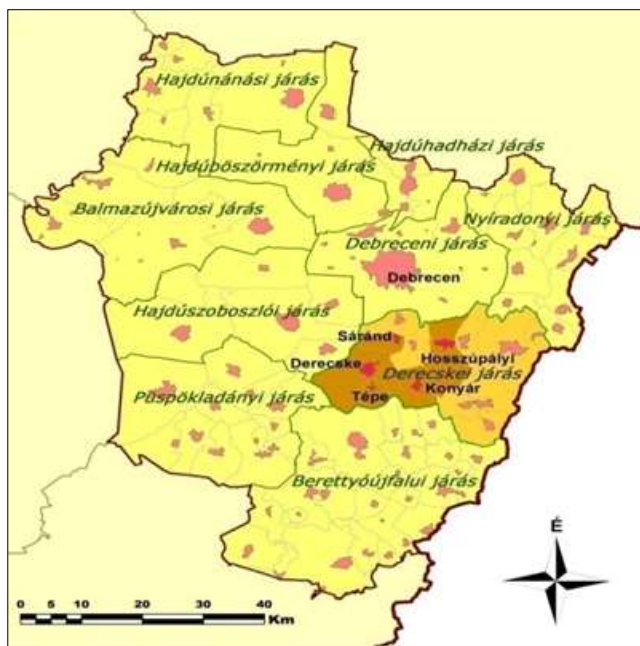
Az iskola szerepének a fontosságát is vizsgáltuk. Az iskola olyan tényező a fiatalok életében, mely a munkaerő-piaci részvételükre is nagy hatással van. A legmagasabb iskolai végzettség foka a karrier elején alapvetően határozza meg az elhelyezkedési esélyeket. A képzettségi szint később is erőteljesen befolyásolja a munkavállalók kereseti kilátásait.

Regionális különbségek az iskolai végzettség tekintetében is fellelhetők, a különböző település típusok is befolyásolják a fiatalok iskolai végzettségét. A főváros és a megyei jogú városokban dolgozó fiatalok körében az érettségizettek és a diplomával rendelkezők arányaiban jóval magasabban képviselik magukat, mint a szakiskolát vagy szakmunkásképzőt végzettek, az alapiskolát végzett fiatalok aránya pedig még alacsonyabb. A falvakban lakók esetében ezek az arányok más képet mutatnak: a fiatalok közel fele nem rendelkezik érettséggel (*Laki, 2012*).

Megvizsgáltuk a kompetenciák kiemelkedő szerepét is a sikeres elhelyezkedés kapcsán. Az oktatási rendszerben résztvevő fiatalok különböző készségekkel és képességekkel véteződnek fel, melyeket a munkaerőpiacon „felhasználva” sikeresebbek lehetnek. Az iskolának kiemelt szerepe van ezen „skill”-ek megtanításában, hiszen olyan készségekről beszélünk, amelyeket nem feltétlenül tanulhatunk meg a családi szocializáció során. Egyre nagyobb az elvárás arra nézve, hogy nem csak az adott szakmához tartozó „skill”-ekkel rendelkezzenek a fiatalok, hanem ezen túlmutatóan is emelkedjenek ki. Emiatt egyre nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a fejlesztésre, valamint arra, hogy e készségek valóban illeszkedjenek a munkaerőpiac elvárásaihoz (*Comission, 2008*).

A szakirodalmi háttér elemzésén túl a Derecske járás területén, ezen belül is a kutatásba bevont öt településen élő fiatalok munkaerő-piaci helyzetének, lehetőségeiknek és véleményének elemzésére vállalkoztunk.

Az empirikus kutatás keretét a Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszékének a kutatása adta, mely a Nagyváradai Egyetemmel szoros együttműködésben valósult meg. Az adatfelvételre a „Rural Youth jobs” *Facilitating the Integrtrion of Rural Youth on the Labour Market of Bihor – Hajdú-Bihar Euro-Region* HURO/1001/081/2.3.2 projekt keretében került sor 2012-ben, az akkor még Derecske-Létavértes kistérségben. A kutatás alapvetően kvantitatív, mely során kérdőíves felmérést végeztünk a kiválasztott településeken. 10 %-os rétegzett mintavételt alkalmaztunk a kutatásba bekerült öt településen (Derecske, Hosszúpályi, Sáránd, Konyár és Tépe) (1. ábra). A vizsgálat alapsokaságát a 16-35 éves fiatalok adták, akik közül összesen 501 fő került megkérdezése.

1. ábra: Derecske járás térképe
Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív összeállítása során több kérdésblokk is lekérdezésre került, azonban jelen dolgozat csak a munkaerő-piaci témakörnek a feldolgozását tartalmazza:

- A munkaerőpiac feltérképezése és a kirajzolódó lehetőségek feltárása, melyek általában is bemutatják az adott térség „állapotát” (közelebbi és távolabbi munkalehetőségek; a megkérdezettek végzettségéhez mérten

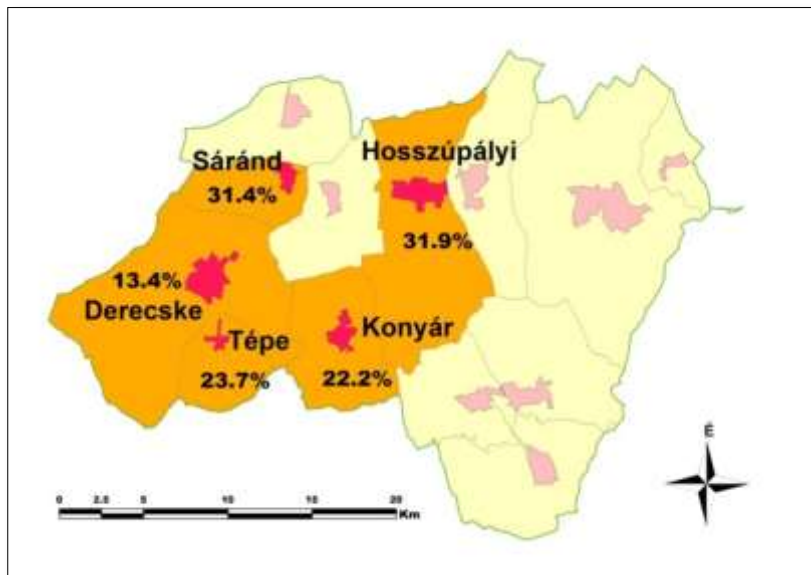
milyen lehetőségek és munkák találhatóak helyben és tágabb területi értelmezésben; végzettségen túli kompetenciák, melyek elengedhetetlenek a sikeres elhelyezkedéshez; kapcsolatok, ezen belül is a személyes kapcsolatok hatása és befolyása).

- Iskola elvégzése után és az első munkahely előtti, vagyis az átmenet időszakáról szóló főbb kérdéskörök a pályakezdő munkanélküliség jelenségére és annak „milyenségére” mutatnak rá (az iskola szerepe a munkára való nevelés tekintetében – kiemelve a kompetenciákat; az átmenet időszaka – az iskola és az első munkahely közötti időszak jellegzetességei).
- Munkakereséssel kapcsolatok kérdések (a munkakeresés formái és lehetőségei; az információk szerzésének formái).
- Jelenlegi munka jellemzőinek feltérképezése (az aktuálisan végzett munka típusának és jellemzőinek feltárása) (*Projekt munkaanyag*, 2012).

A kutatásban résztvevő fiatalok iskolai végzettségét tekintve a 18 év felettiek esetében elmondható, hogy magas az érettségizettek aránya (60,5 %). Az országos átlaghoz, illetve a megyei adatokhoz viszonyítva a kutatásunkban szereplő diplomások aránya valamelyest elmarad, mindössze 8,6 %. Derecske járás vizsgálatába bevont fiatalok iskolai végzettsége és a lakóhelye között szignifikánskülönbséget találunk. A 8 általános vagy kevesebb iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok aránya Hosszúpályi és Konyár esetében igen magas, a szakmunkások aránya Sárándon kiemelkedő. A gimnáziumi végzettség Derecskén kiugró, Tépe településen pedig felülreprezentált az érettségit adó középiskolai végzettség (szakközépiskola és gimnázium). Felsőfokú végzettségűek Derecskén és Sárándon kiemelkedőek, a másik három településen elmarad a statisztikailag várt értéktől. Ez a kép összefüggést mutat Derecske központi szerepével, centrum hatásával is.

A kérdezés időpontjában a fiatalok 29 %-a dolgozott valamilyen hivatalosnak tekinthető formában. Nagy arányban mikro vállalkozásoknál (14 %), kisvállalkozásoknál (19,6 %), közép vállalatoknál (16,1 %); illetve önkormányzati vagy állami fenntartású intézményeknél (12,6 %) tudtak elhelyezkedni. Az ágazati szektorban kiemelkedő a mezőgazdaságban dolgozók aránya (18,6 %), ezt követi az élelmiszeripar és kereskedelem (9 % és 8,3 %, ami a mezőgazdaság arányának a fele). A mezőgazdaságban dolgozók megyei és Észak-alföldi régió szintjén is kiemelkedőek.

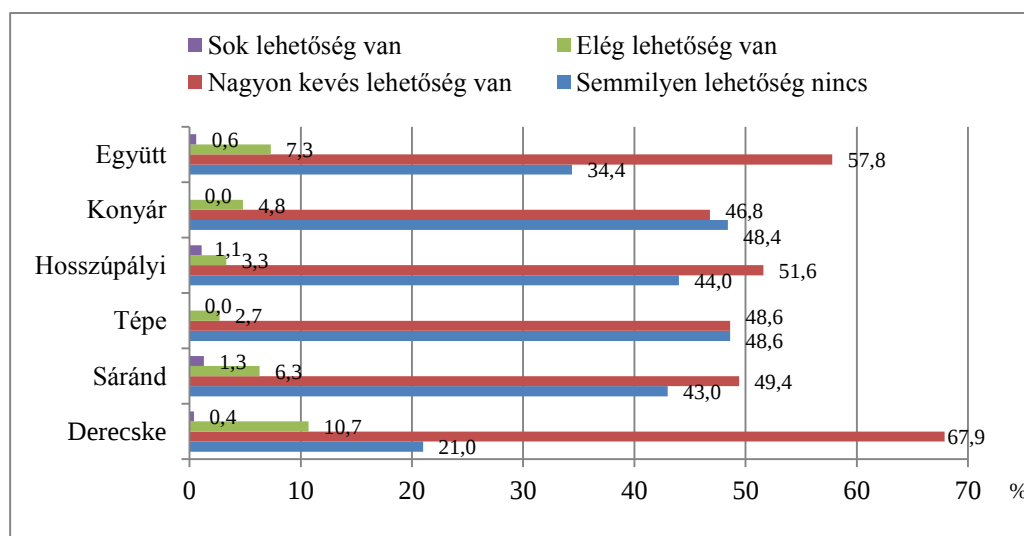
A munkanélküliek aránya a mintán belül 21,4 %, ami több mint a minta ötöde. A települési eloszlás tekintetében jól ábrázolja az alábbi térkép (2. ábra): a legmagasabb arányt Sáránd és Hosszúpályi településeken mértük, míg a legkedvezőbb helyzet Derecskén mutatkozik.

2. ábra: A munkanélküliek aránya (%) a kutatásba bevont települések esetében
Forrás: saját szerkesztés

A munka nélkül levők esetében az iskolai végzettség a kérdés időpontjában a következőképpen alakult: 35 %-uk 8 általános iskola vagy kevesebb végzettséggel rendelkezik, szakmunkásképző végzettségük 16,5 %, szakiskola végzettségük 6,8 %, szakközépiskolai végzettségük 17,5 %, gimnázium 8,7 %, és a felsőfokú végzettségük 6,8 %. Ezek az arányok az iskolai végzettség teljes megoszlásához képest magasabb értéket mutatnak az alacsonyabb iskolai végzettségek esetében. A fordulat a gimnáziumi végzettségnél figyelhető meg, ahol is a munkanélküliek körében több mint a felére csökken az arányuk, illetve a diplomás munkanélküliek esetében is érdemben kisebb értéket mutat a munkanélküli fiatalok körében. Ez az összefüggés alapján arra következtetünk, hogy az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők nagyobb arányban szerepelnek a munkanélküliek körében, mint a magasabb iskolai végzettségű társaik.

A munkahelyek megléte és keresése is az egyik sarkalatos pontja a sikeres munkaerő-piaci szereplésnek. A fiatalok válaszai alapján a környéken nem nagyon található munkalehetőség (3. ábra). Minél kisebb egy település, annál nagyobb a kiábrándultság és annál kedvezőtlenebbnek érzik a körülményeket a fiatalok.

3. ábra: Munkalehetőségek alakulása az öt település esetében (%)
Forrás: saját szerkesztés

Az elhelyezkedés idejét tekintve sem túl optimista szemléletűek az itt lakók. Véleményük szerint bejelentett munkahelyet a településen rövid időn belül szinte lehetetlen találni. Minél távolabbra megyünk földrajzilag, annál rövidebb idő alatt tudnának a fiatalok elhelyezkedni elképzelésük szerint.

A diplomával rendelkezők aránya a kutatásban 8,6 %. A megkérdezett településeken a munkalehetőségek kapcsán a diplomások szignifikáns különbséget mutatnak az alacsonyabb iskolai végzettségű kortársaikkal szemben a környékbeli elhelyezkedés kérdésében. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők kedvezőbbnek látják az elhelyezkedési lehetőségeiket, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek – bár ők is a kevés lehetőségről számolnak be, de mégsem látják annyira kilátástalannak a helyzetet.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők nagy arányban a Debreceni Egyetemen végeztek, illetve folytatják a tanulmányaikat mely az egyetem vonzását és a fiatalok kiugrási lehetőségét is jól mutatja.

Kompetenciák vizsgálata során az emberekkel való bánásmód és a problémamegoldó készség voltak azok, amelyek a válaszadók szerint a legfontosabb készségek, és melyek elengedhetetlenek a mindennapi munkavégzés során. Meglepő azonban, hogy az idegen nyelv ismerete átlagosan a legkevesebb pontot kapta, vagyis ez az a kompetencia, melyre kevésbé van szükség. Az iskolai végzettség tükrében a felsőoktatással rendelkezők szerint a problémamegoldó képesség kifejezetten fontosabb a munkaerő-piaci sikerességhez, mint az ettől alacsonyabb iskolai végzettségűek szerint. Az új tudományos eredményekről való érdeklődés, a kreativitás

és a szakmai felkészültség fontossága is növekszik az iskolai végzettséggel ($\text{Sig} \leq 0,05$). Az idegen nyelv ismerete egyértelműen a magasan kvalifikált válaszadók körében fontos kompetencia, melynek birtoklása munkaerő-piaci előny és a siker egyik kulcsa.

Az első munkahely esetében szignifikáns a különbség a munkahely legalitása és az iskolai végzettség között. Elmondható, hogy minél alacsonyabb az iskolai végzettség, annál nagyobb valószínűséggel volt nem bejelentett az első munkahelye a jelenlegi kutatásban megkérdezett fiatalnak, míg a felsőfokú végzettségűeknek csaknem teljes mértékben hivatalos munkahelyük volt az első betöltött állásuk.

A munkanélküli státuszban lévő fiatalok esetében is kimutatható a szakirodalomban olvasható megállapítás, mely szerint az alacsony iskolai végzettségűeket nagyobb mértékben sújtja a munkanélküliség, mint a magasabb iskolai végzettségűeket. Ez alól a szakközépiskolai végzettségű munkanélküli fiatalok térnek el, mert körükben kifejezetten magas a munkanélküliek aránya.

A munkahelyek szubjektív megítélése szempontjából is kimagasló Derecske. A munkaerő-piaci helyzetképből egyértelműen kimutatható Derecske központi szerepe. A centrum hatása szubjektív elhelyezkedés időbeni megítélésében is nagy befolyással bír. Derecske fiataljainak válasza alapján sokkal hamarabb, vagyis rövidebb idő alatt el tudnának helyezkedni bejelentett munkahelyen, a lakóhelyükön. Azonban ez a fajta központi hatás csak a lakóhelyen történő elhelyezkedésben mutatkozik meg, a megye más településein vagy külföldön már nincs hatása Derecske városi létének. A nem bejelentett munka esetében találunk gyenge kapcsolatot, mely szerint a centrum szerepet betöltő Derecske fiataljai gyorsabban el tudnának helyezkedni feketemunkában, mint a kisebb település fiataljai.

Az iskolai végzettség vizsgálatakor is látható Derecske centralizációja a magasan kvalifikált válaszadók körében. Szignifikáns különbség látható a Derecske településen megkérdezett fiatalok iskolai végzettségében, mely kimagaslóan nagyobb, mint a négy másik, az empirikus kutatásban részt vett településen. Derecske az érettségit adó középiskola és a felsőfokú végzettségűek körében szignifikánsan magasabb arányokat mutat, míg a kisebb településen élők iskolai végzettsége alacsonynak tekinthető. A centrum hatás a munka világában egyértelműen érvényesül, mind a munka lehetőségek, mint az elhelyezkedés gyorsaságát tekintve, valamint az iskolai pályafutások tekintetében is. Azonban ez a hatás elvész, amint a fiatalok személyes, életüket befolyásoló szubjektív tényezőket vizsgáljuk.

A prekariátus vizsgálata során a települések között találunk szignifikáns eltérést: Derecske településen kisebb arányban figyelhető meg a prekariátusnak a határozott munkaszerződéssel történő alkalmazása, így aki kisebb településen lakik, nagyobb eséllyel esik bele ebbe – az általunk a határozott munkaszerződéssel bíró –prekariátus fogalmába (Hosszúpályi és Konyár). Azonban a legkisebb településen, Tépén már ugyancsak nem jellemző a határozott munkaszerződés. A szülők iskolai végzettsége is befolyásoló tényezőnek tekinthető ($\text{Sig} \leq 0,05$), ugyanis mindkét szülő esetében igaz: minél alacsonyabb a szülők iskolai végzettsége, annál nagyobb eséllyel lesz határozott a fiatal munkaszerződése. Iskolai végzettség tekintetében nem találunk összefüggést a határozott, illetve határozatlan foglalkoztatással összevetve, így a prekariátus minden fiatalt érinthet, független attól, hogy milyen fokú iskolai végzettséggel rendelkezik. A határozott munkaszerződéssel foglalkoztatott fiatalok körében nagyobb arányban számoltak be anyagi nehézségekről, mint a határozatlan szerződéssel rendelkezők, mely a bizonytalanság, és ezen belül is az anyagi bizonytalanság emelkedését mutatja.

A kérdés időpontjában dolgozó fiatalok körében munkaerő-piaci klasztercsoportokat hoztunk létre ($N=142$) klaszterelemzés ($N=120$) segítségével. A három kérdés, melyek a klaszteranalízisben bevonásra kerültek:

- Milyen szervezet, intézmény a munkaadója?
- Mi az Ön foglalkozása, munkaköre?
- Munkaszerződése határozott vagy határozatlan?

E kérdések mentén négy csoport jött létre:

A csoport – Állami és nonprofit alkalmazottak¹

Ez a csoport alkotja a legkisebb elemszámú halmazt. Az ide tartozó fiatalokat úgy jellemezhetjük a munkahelyük jellegénél fogva – melyről a csoport az elnevezését is kapta –, hogy többségük állami szervezetnél vagy nonprofit szervezetnél dolgozik. A nonprofit szervezetnél történő foglalkoztatás nagyon alacsony a kérdezettek körében, ám aki ilyen típusú munkahelyen dolgozik, ebbe az 'A' csoportba sorolható. Fontos megemlíteni, hogy ezek a fiatalok állami és nonprofit foglalkoztatottak, de nem közfoglalkoztatottak, vagyis ebben az értelemben ők „sikeresen” helyezkedtek el a település állami foglalkoztatóinál.

¹ A felsorolt összefüggések szignifikáns eredményt mutatnak, $\text{Sig} \leq 0,05$

Beosztásukat tekintve beosztott fizikai dolgozók a legnagyobb arányúak, majd a szellemi munkát végző, de nem adminisztratív beosztásúak. Egyértelműen kimutatható, hogy alkalmazotti státuszt töltenek be, és a munkaszerződésük alapján inkább a határozatlan munkaszerződés a jellemző rájuk. Település szerinti megoszlásuk szerint pedig Derecske központúak.

A háttérváltozók közül az egyik meghatározó szocio-demográfiai tényező a szülők iskolai végzettsége, mely nagyban befolyásolja a fiatalok jövőbeni helyzetét. Jelen csoportosításban az apa iskolai végzettsége nem, azonban az anya iskolai végzettsége összefüggést mutat. Az ide tartozó fiatalok esetében az anyák iskolai végzettsége a legnagyobb arányban szakközépiskola. A szülők iskolai végzettségén túl a fiatalok végzettsége is meghatározó a csoportok létrehozásában: jelen esetben a vártnál nagyobb arányban rendelkeznek technikumi végzettséggel az ide sorolható állami és nonprofit alkalmazottak.

B csoport – Középvállalati fizikai dolgozók²

A következő kirajzolódó csoport a középvállalati fizikai dolgozók csoportja. Ennek a csoportnak is beszédes az elnevezése, mely már előre sejteti az ide tartozók legfőbb jellemzőit: a munkahely jellegénél fogva rájuk leginkább a vállalati szférában való foglalkoztatás a jellemző. A munkahely nagyságában azonban találunk eltéréseket, hogy a vállalkozás mekkora méretű (kis- és középvállalkozások vannak túlsúlyban), azonban a munkahelyek jellege egyértelműen vállalkozások. Meg kell jegyezni, hogy ezek a vállalkozások nem önfoglalkoztatóak, vagyis nem egyéni vállalkozások. Munkakör tekintetében a beosztott fizikai dolgozók alkotják többségében a csoportot, akik nagyobb részben határozott munkaidejű foglalkoztatásban részesülnek. Települések szerinti megoszlásban is kimutatható a különbség: két településre koncentrálódnak, méghozzá Hosszúpályira és Sárádra. Szülők iskolai végzettségét tekintve itt is csak az anya iskolai végzettsége van hatással, a szakmunkás végzettségű anyák gyermekei tartoznak ebbe a csoportba. A legnagyobb arányban alkalmazotti státuszban dolgoznak ezek a fiatalok, és kiugróan magas az idegen nyelv ismeretének, mint a munkaerő-piaci sikerességhez szükséges kompetenciának a felértékelődése. Ez a fajta skill a többi csoport esetében nem volt megfigyelhető. Iskolai végzettségük szerint szakmunkás és szakiskolai végzettségűek alkotják a csoportot. Érdekes, hogy ezek a fiatalok azok, akik kimutathatóan nagyobb arányban keresnek jelenleg is munkát. Azt gondolhatnánk, hogy

² A felsorolt összefüggések szignifikáns eredményt mutatnak, Sig≤0,05

a mezőgazdasági, illetve idénymunkák az ide sorolható fiatalok jellemzője a fentebbi adatok alapján, azonban a foglalkoztató szervezet tevékenységi körében nem mutatható ki összefüggés.

C csoport – A vállalkozók³

A következő csoport, mint ahogy a neve is mutatja, az egyik legjobban és leghatározottabban megfogható csoport. Ide tartoznak kifejezetten a mikro és kisvállalkozók, akik a saját vállalkozásukat üzemeltetik. A munkakörük szerint – nevükből is adódóan – az önálló vállalkozók alkotják a legnagyobb arányban, és a válaszok alapján szellemi munkakört töltenek be. Munkaszerződésük szerint ez az a csoport, ahol egyöntetűen határozatlan munkaszerződésről nyilatkoztak a megkérdezettek. Területileg nem határolhatóak be olyan sarkosan, mint az előző két csoport. Elmondható, hogy Derecskén vannak nagyobb többségben, de a kisebb településeken is ugyanúgy jelen vannak, mint a nagyobb városokban. Szülők iskolai végzettsége ebben az esetben is összefüggést mutat, méghozzá érettségit adó középiskolai végzettségű anyák gyermekei alkotják a csoportot. A fiatalok iskolai végzettségére pedig jellemző a szülőktől magasabb iskolai végzettség, nagy arányban vannak technikumi és felsőoktatásban végzetek. Önfoglalkoztatóak, és az ide tartozó fiatalok egyértelműen azt válaszolták, hogy nem keresnek jelenleg munkát. A képességek és készségek területén is kiemelkedő ez a csoport, ugyanis nagyon erősnek gondolják az új technikai és tudományos eredmények iránti nyitottságot és érdeklődést. Ez arra is utal, hogy aki saját vállalkozást vezet, és abban dolgozik és szeretne is sikeres lenni benne, ezért sokkal nagyobb érdeke fűződik ahhoz, hogy lépést tartson a fejlődő gazdasági viszonyokkal és az újabb technológiákkal, amellyel versenyképességét tartani, illetve növelni tudja.

D csoport – A „közfoglalkoztatott” fizikai dolgozók⁴

Az utolsó csoportba tartozók alkotják a leghátrányosabb helyzetű munkavállalók csoportját. Minden háttérváltozó mentén a legrosszabb helyzetben vannak, és nekik a legkedvezőtlenebbek a kilátásaik és a lehetőségeik is. Munkáltatójuk egyöntetűen önkormányzati fenntartású. Munkakör szerint fizikai beosztottak alkotják a csoport több mint kétharmadát. Munkaszerződésüket nézve mindenkinek határozott idejű szerződése

³ A felsorolt összefüggések szignifikáns eredményt mutatnak, Sig≤0,05

⁴ A felsorolt összefüggések szignifikáns eredményt mutatnak, Sig≤0,05

van, amely nagyban csorbítja a fiatalok társadalmi, anyagi és létbiztonsághoz fűződő érzetét. Települési meghatározottságuk is a várt eredményeket mutatja, vagyis hogy kimagaslóan a kis településeken, azon belül is Konyáron vannak többségben. Szülői iskolai végzettség is az ő esetükben a legalacsonyabb: az édesanyák 8 általános iskolai végzettségűek, vagy még 8 általánost sem végeztek. A munka jellege egyértelműen a közfoglalkoztatotti viszony, mely nem jelent tartós megoldást a munkaerő-piaci helyzetükre és foglalkoztatásukra, csak egy átmeneti állapot. Iskolai végzettségük szerint is a legalacsonyabbak a klaszter csoportok között, nagy arányban 8 általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, és nem meglepően itt keresnek a legnagyobb arányban munkát a fiatalok.

A felsőfokú végzettség nem határozta meg egyik csoport jellegzetességét sem.

A klaszteranalízis segítségével kialakított négy munkaerő-piaci klasztercsoport jól lefedi a fiatalok foglalkoztatási helyzetét, jól meghatározható és interpretálható kategóriákat hoz létre. Ahogyan a csoportok nevei is mutatják, a négy csoport jellemzői nagyban eltérnek egymástól, és a leghátrányosabb helyzetűektől a legjobb helyzetben lévő fiatalok jellemzőin át tükrözik a kialakult helyzetet.

5. Következtetések, javaslatok

A szakirodalmi feldolgozás, a korábbi kutatások és a jelen dolgozatban elemzésre került empirikus adatfelvétel során a Derecske járás területén élő fiatalok elhelyezkedési esélyei, kistérségi centrum-periféria viszonyai, és a felsőoktatással rendelkezők jobb helyzetével kapcsolatban a következő megállapításokra jutottunk:

- 1. A területi egyenlőtlenség és a centrum-periféria viszonyrendszer értelmezhető és kimutatható szűkebb területi keretrendszerben is. Hipotézisünk szerint Derecske, mint a járás központja és egyben legnagyobb települése centrumként emelkedik ki a körülötte lévő kisebb települések közül, ezáltal jobb helyzetet és lehetőségeket teremt a fiatalok részére a munkaerő-piaci sikeres elhelyezkedéshez.*

Ez a hipotézisünk részben igazolódott be, hiszen több dimenzió mentén is kimutathatóak Derecske centralizált szerepének a hatása, és az ott élő fiatalok helyzetének pozitívabb megítélése, azonban nem minden háttérváltozó tekintetében mondható szignifikánsnak a különbség. Iskolai végzettség tekintetében felülmúlja a derecskei fiatalok végzettsége a kisebb települések átlagát. Munkalehetőségek mentén egyértelműen kiemelkedik Derecske, az itt lakó fiatalok pozitívabb helyzetről számolnak be. A munkakeresés idejét nézve is szignifikánsan hamarabb találnának a fiatalok új munkahelyet. Központi hatása azonban csak a lakóhelyen történő elhelyezkedésben mutatkozik meg, a megye más településein vagy külföldön már nincs hatása Derecskének, mint lakóhelynek. Nem mutatható ki azonban a szubjektív jólétükben sem a centrumhatás: életük eddigi alakulásával való elégedettségük, életszínvonaluk alakulása mentén már nem érvényesül a hatás.

- 2. Azon fiatalok között, akik dolgoznak, hipotézisünk szerint az adatok alapján kimutatható a prekariátus megléte. A prekariátus a fiatalok körében egyre jellemzőbb és egyre nagyobb számban vannak jelen azon elemei, mint a projekt munkák megléte, a határozott munkaszerződések megléte, a bizonytalan lét és munkapiaci elhelyezkedés.*

Ez a hipotézisünk is beigazolódott. A határozott munkaszerződés létező és elterjedt a fiatalok körében is, mely a kisebb településeken nagyobb arányban van jelen, mint Derecskén. Háttérváltozók tekintetében a szülők iskolai végzettsége nagyban befolyásolja a munka jellegét, mely szerint minél alacsonyabb a szülő iskolai végzettsége, annál nagyobb valószínűséggel kerül határozott munkaszerződéssel foglalkoztatásba.

3. *Az iskolai végzettség nagyban meghatározza az ifjúság munkaerő-piaci lehetőségeit. Feltevésünk szerint a felsőoktatásban végzett fiatalok helyzete érezhetően pozitívabb, jobbak az esélyeik és a lehetőségeik, mint az alacsonyabban kvalifikált fiataloké, és ez a szubjektív munkaerő-piaci megítélésükben is megjelenik. Az iskolai végzettség mellett a kompetenciák megléte is nagyban szükséges a sikeres elhelyezkedéshez. Elgondolásunk szerint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők jobban tudatában vannak, hogy a sikerességhez ezek a skill-ek is nagyban hozzájárulnak.*

Ez a hipotézisünk igazolódott. A magasán kvalifikált fiatalok több dimenzió mentén is kitűnnek a munkaerő-piaci szereplésben, mind objektív, mind szubjektív változók mentén. Munkahelykeresésben, munkakörülményekben mind kitűnnek társaiktól, pozitívabb jövőképről számolnak be, és a munkanélküliség is kisebb arányban sújtja őket. Az iskola befejezése és az első munkahely közötti időintervallum is kisebbnek tekinthető a körükben. A kompetenciák területén is megmutatkozik az eltérés, a felsőoktatásban résztvevők sokkal nagyobb arányban ítélik meg a kompetenciák szükségességét a sikeres elhelyezkedéshez, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek.

4. *A települések nagysága is befolyással van az ott élők iskolai végzettségére: vagyis minél nagyobb a település, annál magasabb a lakosság átlagos iskolai végzettsége.*

A hipotézis igazolódott. A település nagyságával kapcsolatban beigazolódott az az elképzelés, mely szerint minél kisebb egy település, annál nagyobb valószínűséggel lesznek alacsonyabb iskolai végzettségűek az ott élő fiatalok. Derecske település kimagasló a diplomások száma tekintetében, mely a centrum hatással is kapcsolatba hozható.

5. *Hipotézisünk szerint azon fiatalok körében, akik az empirikus vizsgálat idején dolgoztak, kimutatható a munkapiaci megjelenés formáit bemutató csoportosítás.*

Klaszterelemzés segítségével négy, jól körülhatárolt csoport mutatható ki a kérdezés időpontjában a dolgozók körében. A csoportok jól meghatározható tulajdonságokkal rendelkeznek a munkaerő-piaci részvétel tekintetében, melyek nagyban segítenek megérteni a vidéki fiatalok helyzetét és kilátásait. A következő négy csoportra lehetett bontani a fiatalokat: az állami és a nonprofit szektorban dolgozók; a középvállalatoknál dolgozók; az önálló vállalkozók; és végül a közfoglalkoztatásban dolgozók. Ennek értelmében ez a hipotézisünk is igazolódott.

6. A disszertáció új tudományos eredményei

1. Derecske járás területén élő fiatalok munkaerő-piaci helyzetének felmérésére került sor, mely vizsgálat hiánypótló a regionális kutatások tekintetében. Az elemzés segítségével lehetőség nyílik a jövőben a Derecske járás fiataljai helyzetének jobb megértéséhez és a munka világába történő sikeres bekapcsolódásukhoz.
2. A gazdasági és foglalkoztatási szempontok komplex, regionális kontextusba helyezésével olyan megközelítést alkalmaz a dolgozat, amellyel alaposabban és mélyebben lehet értelmezni a helyi sajátosságokat, a centrum és a periféria viszonyrendszerének különböző dimenziók mentén történő megjelenését.
3. Az elemzés egyértelműen bizonyította, hogy a kisebb területi egységekre is alkalmazható a centrum-periféria fogalompár értelmezése, mely segítségével Derecske centrum hatásának pozitív vonatkozása még jobban „kihasználhatóvá” válhat, valamit ezzel egyidejűleg a periférikus térségek fejlesztésre szoruló területei is fejlődésnek indulhatnak.
4. A munkaerő-piaci klasztercsoportok jellegzetességeinek feltárása – az adott munkaerő-piaci dimenziók alapján – segítheti mind a fiatalok, mind a munkáltatók sikeres együttműködését. A klasztercsoportok és jellegzetességeik feltárásával a járás és a települések vezetőségének és munkaadóinak is hasznos információkkal szolgál a dolgozat, segítve ezzel a munkájukat a fiatalok sikeres munkapiaci felzárkóztatásában.
5. Megállapítást nyert, hogy az iskolai végzettségnek és a település nagyságának erős befolyása van a fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedésében és sikerességében Derecske járás területén is. Debrecen és a Debreceni Egyetem vonzáskörzetébe tartozó járás kedvezőbb területi elhelyeződésének köszönhetően még inkább lehetősége van a fiataloknak a továbbtanulásra.

Gyakorlatban hasznosítható eredmények:

1. A kutatás során megállapítást nyert, hogy a régió és ezen belül a járás versenyképes fejlődésének egyik feltétele a munkavállalási potenciál növelése, ennek érdekében a fiatalok iskolai végzettségének növelésére, a munkaerőpiacon elvárt kompetenciák összehangolására van szükség. A magasabb iskolai végzettség pozitív hatása a munkaerő-piaci elhelyezkedésre egyértelműen kimutatható a Derecske járás területén élő fiatalok körében. Így az iskolai végzettség és a piaci igényeket is kiszolgáló kompetenciák elsajátítása, valamint ezek minél szélesebb körben történő ösztönzése és elősegítése elengedhetetlen a térségben.
2. Munkaerő-piaci klasztercsoportok vizsgálata és eredményei segítségül szolgálnak a helyi elhelyezkedési trendek megismerésében, mely segítséget nyújthat mind a fiatal munkavállalók, mind az őket alkalmazó munkáltatók számára a jelenlegi helyzet mélyebb megértése érdekében.

7. Összefoglalás

A disszertáció a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének és lehetőségeinek a felmérésével foglalkozott – a regionális dimenzió keretrendszerében. A vizsgálat során a Derecske járás területén élő fiatalok munkaerő-piaci jellemzőit vizsgáltuk, ezen belül is öt települést kiragadva: Derecske, Hosszúpályi, Sáránd, Konyár és Tépe településeket.

A disszertáció célja annak vizsgálata volt, hogy a Derecske járás területén élő, 16-35 év közötti fiatal korcsoportba tartozók esetében milyen munkaerő-piaci lehetőségeket és munkahelyi perspektívákat kínál a térség. A térségen belül fellelhető-e a vizsgálat alapján a centrum-periféria viszonyrendszer, vagyis Derecske mint központ kiemelkedik-e, és ha igen milyen dimenziók mentén képes pozitívabb helyzetet teremteni a fiatalok számára. Az iskolai végzettség fontossága és ezen belül a térség fiataljainak iskolai végzettsége és annak elemzése – külön kiemelve a diplomával rendelkezőket – is részét képezte a dolgozat főbb elemzésének. A prekariátus fogalom és a mögötte lévő jelenség ismerete Magyarországon is egyre elterjedtebb, melynek a helyi vonatkozású vizsgálatára is vállalkozott a disszertáció. Emellett munkaerő-piaci klasztercsoportokat alakítottunk ki a dolgozó fiatalok körében, mellyel a fiatalok foglalkoztatásának mélyebb jellegzetességeit igyekeztünk bemutatni.

A fentebb említett kérdéskörök és felvetések értelmezéséhez áttekintettük a centrum-periféria fogalompár szakirodalmi háttérét, ezen belül is a kistérségi lehatárolások lehetőségeit. A prekariátus fogalmának jelentését és az ifjúsággal történő összekapcsolásának lehetőségei is bemutatásra kerültek, mely alapján elmondható, hogy a prekariátus igen nagy részét maguk a fiatalok teszik ki, a változások aránytalanul nagyobb mértékben sújtják a fiatal korosztályt. A hazai ifjúsági foglalkoztatottság és munkanélküliség elemzésének elengedhetetlen része a téma nemzetközi kontextusba történő elhelyezése. Megállapítottuk, hogy a hazai fiatalok helyzete elmarad a nemzetközi, ezen belül is az uniós átlagtól minden fiatalokat érintő korcsoporton belül. A hazai foglalkoztatottsági és munkanélküliségi mutatókat is megvizsgáltuk, melyek alapján elmondható, hogy a rendszerváltás utáni évtizedben a fiatalokat sújtotta a legnagyobb mértékben a munkanélküliség, amely az ezredfordulón javuló tendenciát mutatott, azonban a gazdasági válság bekövetkezése után ismét markáns emelkedés jelentkezett körükben. A „tudás”, ezen belül is az iskolai végzettség szerepének fontosságára is felhívtuk a figyelmet, mely szerint minél magasabb a fiatalok iskolai végzettsége, annál nagyobb valószínűséggel tudnak elhelyezkedni sikeresen a

munkaerőpiacon. Az iskolai végzettség mellett a kompetenciák megléte is egyre nagyobb szerephez jut, vagyis olyan készségek és képességek megszerzésére van szükség, melyek a munkaerőpiacon elengedhetetlennek minősülnek a jó teljesítményhez és a sikeres elhelyezkedéshez. A diplomás fiatalok helyzetével és pozitívabb elhelyezkedési mutatóival külön fejezetben is foglalkoztunk.

A szakirodalmi háttér elemzésén túl áttekintettük Derecske járás területi jellemzőit, főbb gazdasági és társadalmi változásait. Megállapítottuk, hogy a járás – illetve 2013. január 1. előtt kistérség – országos viszonylatokban a fejletlenebb régiók közé sorolható, vagyis a centrum-periféria viszonyrendszerben egyértelműen a peremhelyzetben helyezkedik el. Gazdasági és társadalmi vonatkozásban is a periféria területek jellemzői érvényesülnek.

Saját kutatásunk során a fiatal lakosság munkaerő-piaci helyzetére vonatkozó véleményének elemzésére vállalkoztunk. Az empirikus vizsgálat alkalmával elemeztük a résztvevők általános szocio-demográfiai jellemzőit, iskolai végzettségüket. Megállapítottuk, hogy a magasabban kvalifikált fiatalok munkaerő-piaci helyzete sokkal pozitívabb képet mutat, mind objektív, mind szubjektív mutatók mentén. Derecske központi szerepe kimagasló az itt élő fiatalok munkaerő-piaci lehetőségeinek megítélése kapcsán, valamint az iskolai végzettség tekintetében is messze felülmúlja a kisebb települések adatait. Azonban azt is megállapítottuk, hogy a fiatalok személyes, életüket befolyásoló szubjektív tényezők mentén már nem érzékelhető a centrum hatás.

A prekariátus fogalomköre a határozott munkaszerződések mentén szintén kimutathatónak bizonyultak.

A dolgozó fiatalok klasztercsoportjainak kialakítása során négy egymástól jól elkülöníthető típust kaptunk, melyek elemzése és értelmezése nagyban hozzásegít bennünket a járás területén kínálkozó munkaerő-piaci kínálat és lehetőségek feltérképezésében.

Összességében tehát elmondható, hogy a dolgozat elemzése során széleskörű képet kaptunk az itt élő fiatalok munkaerő-piaci helyzetéről és szubjektív megítéléséről. Megállapítható, hogy a legjobb helyzetben a Derecskén élő és magasán kvalifikált, a munkaerőpiac által leginkább elvárt kompetenciákkal bíró fiatalok vannak, míg a legveszélyeztetettebb helyzetű fiatalok az alacsony iskolai végzettséggel bíró kistépüléseken élők.

8. Felhasznált szakirodalom

A projektről: 2012.

<http://polsocint.unideb.hu/content/p%C3%A1ly%C3%A1zati-siker-%E2%80%93-huro-p%C3%A1ly%C3%A1zatot-nyert%C3%BCnk>
Utolsó letöltés: 2016.10.10.

Artner A.: 2013. A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül.
In: *Közgazdasági szemle* LX. évf., 2013. December, 1370-1392

Baranyi B.: 2013. *Integrált területfejlesztés*. Debreceni Egyetem, AGTC, Debrecen.

Berde É. – Petró K.: 2000. *A munkanélküliség paradoxonja*. Statisztikai elemzések.

Commission of the European Communities: 2008. Communication from the commission to the european Parliament, the council, the european economic and social Committee and the committee of the regions. *New Skills for New Jobs, Anticipating and matching labour market and skills needs*, Brussels,
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0868:FIN:EN:PDF>,
Utolsó letöltés: 2017. 01. 10.

Csoba J.: 2010. *A tisztességes munka, A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája?* L'Hartman Kiadó, Budapest.

Csoba J. – Diebel A.: 2011. A fiatalok és a pályakezdők helyzete a munkaerőpiacon. In: Csoba J. (szerk.): *Munkaerő-piaci változások, leszakadó társadalmi csoportok*. Szociotéka, Debrecen, pp. 95-114.

Falusné Szikra K.: 2001. Munkanélküliség és diplomás túltermelés. In: *Közgazdasági Szemle*, november.

Fazekas K.: 1997. Válság és prosperitás a munkaerőpiacon: a munkanélküliség regionális sajátosságai Magyarországon 1990-1996 között. In: *Tér és Társadalom* 11. évf. 4. szám pp. 9-24.

Gazsó F.: 1999. A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer. In: Meleg Cs. (szerk.): *Iskola és társadalom II.* JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszéke, Pécs, pp. 192-218.

Gazsó F. - Laki L.: 2004. *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest, Napvilág Kiadó.
www.econ.core.hu/doc/mt/2004/hun/Kozelkep.pdf Utolsó letöltés: 2017.01.05.

Gazsó T.: 2012. Munkaerő-piaci helyzetkép. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar ifjúság 2012*. pp. 127-151.

Gere I.: 2001. Ifjúsági munkanélküliség: a probléma jellemzése, eddigi intézkedések hatása, további teendők. In: Frey M. (szerk.): *EU-konform foglalkoztatáspolitikai*. OFA, Budapest.

Központi Statisztikai Hivatal: 2005. *Fiatalok munkaerő-piaci helyzete 2004. A munkaerőpiaci felmérés alap-, illetve a 2004. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján*. KSH, Budapest.

Központi Statisztikai Hivatal: 2007. *Fiatalok munkaerő-piaci helyzete 2006. A munkaerőpiaci felmérés alap-, illetve a 2006. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján*. KSH, Budapest.

- Központi Statisztikai Hivatal: 2011. *Fiatalok munkaerő-piaci helyzete 2010. A munkaerő-piaci felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján*. KSH, Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal: 2014. *Statisztikai tükör*. Munkaerő-piaci folyamatok 2014. I. félév. Budapest.
- Laki L.: 2002. Munkaerő-piaci helyzet, gazdasági aktivitás, foglalkoztatottak, földbirtoklás és vállalkozás. In: Szabó A.-Bauer B.-Laki L. (szerk.): *Ifjúság 2000 tanulmányok*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest. pp. 61-115.
- Laki L. – Szabó A. – Bauer B.: 2001. *Ifjúság 2000. Gyorsjelentés*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest.
- Laky T.: 2005. *A Magyarországi munkaerőpiac 2005*. Foglalkoztatási Hivatal. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány. Budapest. Utolsó letöltés: 2015.11.03.
- Matheika Z.: 2013. Az ifjúsági munkanélküliség magyarországi sajátosságai. *Friedrich Ebert Stiftung Büro*.
http://www.fesbp.hu/common/pdf/tanulmany_tarki.pdf Utolsó letöltés: 2016.08.21.
- Nemes Nagy J.: 1998: Vesztesek – nyertesek – stagnálók (a társadalmi-gazdasági változások regionális dimenziói). In: *Társadalmi Szemle*, 8-9. pp. 5-18.
- Nemes Nagy J.: 2009. *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pénzes J.: 2014. *Periférikus térségek lehatárolása – dilemmák és lehetőségek*. Didakt Kft., Debrecen.
- Prekariátus és Magyarország. Beszélgetés Ferge Zsuzsával. (2012). In: *Fordulat*. 19. sz., pp. 117-126.
- Róbert P.: 2004. A pályakezdők elhelyezkedési esélyeinek és foglalkozási szerkezetének átalakulása. In: *Munkaerő-piaci tükör 2004. Közelkép*.
- Selmeczy I.: 2005. *Az üzleti szféra felsőfokú végzettségű pályakezdők iránti kereslete, ennek várható alakulása és a pályakezdők tudásával való elégedettség 2005-ben. Egy empirikus vállalati felvétel és szakértői interjúk elemzése*. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara.
- Szepesi B.: 2013. *Az ifjúsági munkanélküliség csökkentését célzó NSRK-fejlesztések társadalmi-gazdasági hátterének feltárása*. Hétfa Kutatóintézet. Budapest.

9. A jelölt értekezés témakörében született publikációi

DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR

Nyilvántartási szám: DEENK/105/2017.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szabó Fanni
Neptun kód: NBNM1Q
Doktori Iskola: Kerpely Kálmán Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10040736

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Szabó, F.**, Nagy, Z. É.: Észak-Alföld - regionális ifjúsági helyzetelemzés.
In: Harmadrész: Magyar Ifjúság 2012. Szerk.: Nagy Ádám, Székely Levente, ISZT
Alapítvány : UISZ Alapítvány ; [Szerke] : Excenter Kutközp., Budapest, 117-150, 2015.
ISBN: 9789638986139
2. **Szabó, F.**: A fiatalok munkanélküliség helyzete napjainkban: Derecske járás fiataljai.
In: Kopogtatás nélkül : Szociológiai tanulmányok Szekeres Melinda 70. születésnapjára.
Szerk.: Csoba Judit, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 119-126, 2014. ISBN:
9789633184370

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (5)

3. **Szabó, F.**, Rófi, M.: A jövő értelmiségének munkaerő-piaci helyzete: Derecske járás területén élő
diplomás fiatalok munkaerő-piaci lehetőségei.
Metszetek. 2, 192-199, 2014. EISSN: 2063-6415.
4. **Szabó, F.**: A Derecske-Létavértesi kistérségben élő fiatalok munkaerő-piaci helyzete.
Agrártud. közl. 51, 173-177, 2013. ISSN: 1587-1282.
5. Krémer, B., **Szabó, F.**: A Derecskei járás fiataljainak helyzete a foglalkoztatás és
munkalehetőségek tükrében.
Metszetek. 1, 131-143, 2013. EISSN: 2063-6415.
6. Németh, S., **Szabó, F.**: Az egyetemek társadalmi és gazdasági hatásainak vizsgálata a Derecske-
Létavértesi kistérségben.
Agrártud. közl. 51, 153-157, 2013. ISSN: 1587-1282.
7. **Szabó, F.**: A foglalkoztatás alakulása az Észak-alföldi régióban.
Agrártud. közl. 47, 109-111, 2012. ISSN: 1587-1282.

Cím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. • Postacím: 4010 Debrecen, Pf. 39. • Tel.: (52) 410-443
E-mail: publikacio@lib.unideb.hu • Honlap: www.lib.unideb.hu

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

8. **Szabó, F.**, Rófi, M.: A fiatalok munkanélkülisége alakulása a prekariátus fogalmának tükrében.
Agrártud. közl. 55, 105-108, 2014. ISSN: 1587-1282.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

9. Horváth, L., **Szabó, F.**: A munka alapú társadalomból a munka alapú társadalomba: munkaerő-
piaci státusz - életút - tervek, munkanélküliség.
In: Negyedszázad - Magyar Ifjúság 2012. Szerk.: Nagy Ádám, Székely Levente, Iuvenis
Ifjúságszakmai Műhely, [Kecskemét], 179-201, 2016. ISBN: 9789638986160

A DEENK a Jelölt által az IDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai
ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján
elvégezte.

Debrecen, 2017.04.20.

